

közben a két „kettős ügynök” lopkodja, majd hozza-viszi a két ország között a vélt és valós államtitkokat, a kevésbé ügyes ügynökök, szolgállelkű áruló magyarok, megszállott szerb kommunisták egész sora válik az ideológiák szörnygépezetének áldozatává: végzi törött karral egy vasúti resti előtt, „kizuhanva” a vonatból, mozikarzatról kilökve, vagy éppen a hömpölygő Dunába löve. Ám igaza lett Tölgyesi Miskának: a szenttamásiak életrevaló emberek, akik minden bajt túlélnek. Így maradt hát életben a közelmúlt két mesehőse, akik ugyan kénytelenek voltak keresztül-kasul bejárni minden szegletét az alsó világnak, mégis vissza tudtak térni az élet birodalmába, ahol végül elnyerték méltó jutalmukat: az életet, no és az aranyat...

Gion Nándor az *Aranyat talált* című kötettel tette teljessé regénytetrológiáját (*Virágos katona*, 1973; *Rózsaméz*, 1976; *Ez a nap a miénk*, 1997). A kortárs magyar irodalom egyik legnagyobb prózaírója a tavalyi évben, 61 éves korában váratlanul elhunyt – már nem érte meg legújabb regényének megjelenését.

ILLÉS ANDREA

(*Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 204 oldal, 1880 Ft*)

MÁNDY IVÁN:

A csószház; Egy festő ifjúsága

„– Tehetségtelen vagyok – nevetett.

– De a számod...

– Na igen, a számom az az egy... Abból nem lehet megélni. Semmi mást nem tudtam eljátszani. És valahogy nem is érdekelt semmi. Az a téri jelenet, az valami egész más...” – mondja a piaci hordárból, téri vagányból cirkuszi artistává, „művészé” emelkedett, külföldet megjárt, majd hazatérve a Simplon Szálloda és mulató társtulajdonosává lett Gyurka, *A csószház* egyik hőse. Lehet, hogy Mándy szereplőire nem a „hős” a legtalálóbb kifejezés, az alakok, a figurák, a szereplők egyszerre egyediek és egyetlenek: mintha egyszerre lennének tőlünk távol és nagyon közel. És egyáltalán: vajon az *egy* a kevesebb, vagy a *sok*? Előbbi olyan szavak tövében sejlik még fel, mint az *egyén*, az *egység* vagy az *egyetemes*. Mindenkinek a lelkében van egy kamrácskája – írja egy prédikációjában Eckhardt mester –, melyhez még Istennek sincsen kulcsa, ahol egyedül van, ahol maga van, ahol ő valóban ő. Mándy témája alighanem ez az „ő”.

A csószház Mándy Iván első megjelent regénye (1943-ban nyomták ki először). Egy polgári családból származó lány és a Teleki téri vagány

szerelmének története. Mint minden első regénynek, vannak gyenge pontjai. Igaz az is, hogy – mint a könyv utószavában ezzel a véleménnyel vitázva említi Tarján Tamás – többnyire „a pályakezddés két különféle zárványának tekinti” ezt a két első két regényt a kritika. De már ez az első könyv is igazi Mándy-munka, olyan jellegzetességekkel, melyek később talán markánsabban jellemzik a kivételes író műveit.

Ez pedig azt sugallja, hogy Mándy műve – belső megújulásai ellenére is – egységes egy. A piac, a tér, a szálloda világa a későbbi művekben is visszaköszön. Monográfusa, Erdődy Edit a hősök sajátos életvitelét emeli ki, azt a különös ingadozást a polgár- és a művészvilág határán (utóbbi megjelenítője a magát artístává képző Gyuri), az emberi sorsok sokszínűségét, melyet szüntelen elvágódás jellemez; a szálloda világot, mely az utazók lakhelye, a polgárral és kispolgárral szemben átmeneti otthon. Tény, hogy Mándy szereplőit vonzza a máshol; érzik, jobb lenne máshol lenni, mint ahol éppen vagyunk. De Mándy esetében ez a máshol is itt van, talán a múltunkban, talán, jobb esetben, lehetőségeink közt. A máshol iránti vágy az *itt* megtalálására ösztönöz: azt a helyet keressük, ahol igazán itt vagyunk. „Azt hiszed, valaha is otthon tudnám magam érezni a szállodában? Soha. Elhiheted?” – jelenti ki Gyurka szerelmének az apja, a fő-

csősz. Neki az otthon már csak a tér, a csőszház.

A csőszház most a Holnap Kiadó új Mándy-sorozatának harmadik köteteként együtt jelenik meg az *Egy festő ifjúsága* című könyvvel (utóbbi először 1944-ben, *Az enyedi diák* címmel látott napvilágot). A két regényben két különböző művészsors tárul fel. Az egyikben a cirkusz és a tér, a másikban a 19. század első felének szűkebb, erdélyi metszete. Az *Egy festő ifjúsága* Barabás Miklós diákéveit dolgozza fel, ez az életműben az egyetlen történelmi regény, ezért rendhagyó. De rendhagyó Barabás művészi karrierje is: magyar képeket akar festeni (úri körökben a német mód a divat), unja a könyv után való másolást – a piacot keresi fel, kofákat, arcokat rajzol. Alakja ezen a szálon kapcsolódik talán Mándy műveihez. Aki a későbbi művek, *A pálya szélén*, a *Mi van Vénrával*, az *Előadók, társszerzők* felől olvassa ezt a kissé népszerűsítő regényt, nem mindig talál Mándy mondataira. De itt is megmutatkozik az, amiről fentebb szó volt: az egy hívása. A regény azzal zárul, hogy a fiatal Barabás (poggyászában egy török ezredes, Mehmed Musztafa arcképevel) székerezen zötykölődik Bécs felé.

Hogy mint az artista Gyurka, egyszer majd hazataláljon.

PRÁGAI TAMÁS

(*Holnap Kiadó, Budapest, 2002, 176 oldal*)